

АНОТАЦІЯ

Олійник Я.С. Методика розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 – Право). – Заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права»; Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2021.

Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, у якій проаналізовано порядок виявлення та розслідування підрозділами Національної поліції України погрози або насильства щодо захисника чи представника особи, в результаті чого на захист виноситься низка положень, які визначають наукову новизну дисертації.

Низький рівень наукової розробки вказаної проблематики негативно впливає у практичній діяльності на ефективне розслідування даного виду кримінального правопорушення. Здійснивши аналіз наукових джерел, виявлено, що системного криміналістичного аналізу погрози або насильства щодо захисника чи представника особи у науці не проводилось. Ці обставини зумовили актуальність обраної теми дисертації та визначили необхідність її детального дослідження.

Для отримання криміналістично значимої інформації про подію, підозрювану особу, способи вчинення кримінального правопорушення та обставини, за яких відбувалася погроза або насильство щодо захисника чи представника особи, актуальним залишається питання методики розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи.

Викладені в роботі результати дослідження та запропоновані нами пропозиції є основою для подальшого розроблення криміналістичної методики розслідування погрози або насильства щодо захисника чи

представника особи, удосконалення її положень, а також втілення сформульованих рекомендацій у практичну діяльність слідчих. Наведені в дисертації положення можуть бути використані для підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів: підручників, посібників, курсів лекцій, практикумів. Також результати дослідження можуть слугувати підґрунтям для майбутніх досліджень процесуальних і криміналістичних аспектів виявлення та розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи.

Перший розділ дисертації «Теоретичні, правові та організаційні основи розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Стан наукового дослідження методики розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи» досліджено історію виникнення відповідальності за погрозу або насильство щодо захисника чи представника особи. Проведено дослідження щодо розвитку кримінально-правових норм, що передбачають кримінальну відповідальність за погрозу або насильство щодо захисника чи представника особи як у період зародження української державності, дорадянський, радянський період, так і сучасної України.

Здійснений аналіз правового регулювання радянського періоду показав, що чіткої норми, яка б передбачала кримінальну відповідальність за досліджуване нами кримінальне правопорушення не було. Але з розвитком суспільства, така норма набувала свого вираження у законодавстві радянського періоду. У цей час досліджувались окремі питання, пов'язані із погрозою або насильством щодо захисника чи представника особи, переважали наукові праці щодо визначення поняття та кваліфікації цього кримінального правопорушення.

Проаналізовано основні законодавчі акти різних періодів становлення української держави, а саме: «Руська правда», Судебники 1468, 1550 років, Статути 1529, 1566 і 1588 років, «Соборне Уложення» 1649 року, «Рішучі

пункти гетьману Данилу Апостолу», Уложення про покарання карні і виправні 1845 року, Кримінальне уложення 1903, Кримінальні кодекси УСРР 1922 року і 1927 року, Кримінальний кодекс Української РСР 1960 року, Кримінальний кодекс України 2001 року та ін.

Досліджено вплив ратифікованих Україною міжнародно-правових документів на вітчизняне законодавство, а саме: Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

Зроблено висновок, що адвокатура в Україні як самостійний правовий інститут утвердилась на початку шістдесятих років XIX століття після проведення судової реформи.

У підрозділі 1.2 «Криміналістична характеристика погрози або насильства щодо захисника чи представника особи» детально проаналізовано думки науковців щодо визначення поняття «криміналістична характеристика», здійснено класифікацію криміналістичної характеристики та визначеної її функції.

Обґрунтовано сукупність елементів криміналістичної характеристики погрози або насильства щодо захисника чи представника особи, а саме: 1) спосіб вчинення кримінального правопорушення; 2) предмет злочинного посягання; 3) місце, обстановка і час вчинення кримінального правопорушення; 4) знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення; 5) особа злочинця; 6) особа потерпілого; 7) слідова картина.

Після здійснення аналізу наукової літератури, статистичних даних та даних, отриманих під час анкетування практичних працівників Національної поліції України, зроблено висновок, що розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи за своєю сутністю – це складний інформаційний процес, пов'язаний із встановленням подій, які відбулися в минулому, та їх особливостей, за інформацією, що зафіксована

на матеріальних об'єктах та в пам'яті осіб, які залучені до кримінального провадження у тій чи іншій якості.

Визначено, що найважливішим завданням при розслідуванні вказаного виду кримінального правопорушення є встановлення особи, яка його вчинила. З цією метою проводиться цілий комплекс слідчих (розшукових) дій, організаційних заходів збирання, оцінки та використання інформації про осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, або таких, що опинилися внаслідок збігу обставин на місці події.

Названо та проаналізовано типові способи вчинення погрози або насильства та типові способи нанесення тілесних ушкоджень захиснику чи представнику особи, діяльність яких пов'язана з наданням правової допомоги

Встановлено, що місце вчинення погрози або насильства щодо захисника чи представника особи, як правило, пов'язане з місцем перебування осіб, стосовно яких вчиняється кримінальне правопорушення. Цими місцями найчастіше є приміщення суду, службові кабінети, зали судових засідань, офіси захисників, квартири, будинки, вулиця.

Охарактеризовано традиційні криміналістичні сліди, які свідчать про вчинення цього виду кримінального правопорушення та як їх можна виявити під час огляду місця події.

Другий розділ «Виявлення кримінальних правопорушень, пов'язаних із погрозою або насильством щодо захисника чи представника особи» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Типові слідчі ситуації та слідчі версії, що виникають під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи» підтримано позицію, що розробка системи методичних рекомендацій традиційно провадиться щодо конкретної слідчої ситуації або певної їх групи. Тому важливим є окреслення типових слідчих ситуацій, які найчастіше виникають на момент ухвалення рішення про початок кримінального провадження, під час початкового та наступного етапів

розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи.

Визначено чинники, які найбільше впливають на слідчу ситуацію під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи.

На основі аналізу судово-слідчої практики та залежно від процесу досудового розслідування, взявши до уваги завдання слідчих ситуацій, запропонували систему слідчих ситуацій у провадженнях про погрози або насильство щодо захисника чи представника. Також детально розглянуто систематизацію слідчих ситуацій на етапі отримання та розгляду (перевірки) повідомлення про подію та початку провадження погрози або насильства щодо захисника чи представника особи.

Визначено типові загальні версії під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. Також вказано на версії під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи щодо особи злочинця та причетності інших осіб до досліджуваного нами кримінального правопорушення.

У підрозділі 2.2 «Взаємодія слідчого з іншими органами під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи» визначено, що особливість взаємодії під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи визначається необхідністю створення та забезпечення ефективного функціонування СОГ, забезпечення взаємодії у процесі провадження досудового розслідування та здійснення постійного взаємообміну інформацією.

Вказано на підстави, за якими можна класифікувати взаємодію органів та підрозділів Національної поліції України під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи

Детально проаналізовано організаційну форму взаємодії СОГ під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. Також ретельно досліджено питання взаємодії слідчого з оперативним

підрозділами та спеціалістом під час розслідування досліджуваного нами кримінального правопорушення.

Третій розділ «Організація та тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи» названо та детально проаналізовано тактичні особливості проведення основних слідчих (розшукових) дій, які проводяться під час погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. Детально проаналізовано дії слідчого на підготовчому, робочому та завершальному етапах проведення огляду місця події під час погрози або насильства щодо захисника чи представника особи.

Описано тактичні прийоми, які варто використовувати слідчим та ряд недоліків, які виникають у практичній діяльності органів та підрозділів Національної поліції України при проведенні огляду місця події під час розслідування досліджуваного кримінального правопорушення.

Описано особливості проведення інших слідчих (розшукових) дій під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи, а саме: допит, слідчий експеримент, обшук, освідкування.

У підрозділі 3.2 «Використання спеціальних знань під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи» вказано, що слідчим під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи можна застосовувати будь-які спеціальні знання.

Охарактеризовано можливості таких експертиз: 1) судово-медичної (живої особи, захисника чи представника особи, щодо якого здійснювалось фізичне насильство); 2) портретної; 3) фоноскопичної; 4) судово-психологічної. Проаналізовано особливості їх призначення та наведено типовий перелік питань, які ставляться на вирішення експертів.

Також визначено, що у кримінальних провадженнях розглянутої категорії з різною частотою призначаються наступні експертизи: почеркознавча, судово-балістична, дактилоскопічна, судово-одорологічна.

Ключові слова: досудове розслідування, захисник, збирання доказів, криміналістична характеристика, кримінальне правопорушення, насильство, погроза.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Олійник Я.С. Розвиток відповідальності за погрозу або насильство щодо захисника чи представника особи у радянський період та після проголошення незалежності України. *Європейські перспективи*. №1. 2018. С. 201-207.

2. Олійник Я.С. Криміналістична характеристика погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. *Право.ua*. № 2. 2018. С. 173-179.

3. Олійник Я.С. Тактика проведення огляду місця події під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. *Юридичний науковий електронний журнал*. №5. 2019. С. 317-320.

4. Олійник Я.С. Слідчі ситуації, які виникають під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. *Підприємництво, господарство і право*. № 12. С. 313-318.

5. Олійник Я.С. Судові експертизи при розслідуванні погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. *Area Nauki*. 2019. С. 70-79.

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Олійник Я.С. Експертизи при розслідуванні погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. *Правові системи суспільства: сучасні проблеми та перспективи розвитку*: збірник матеріалів міжнародної

науково-практичної конференції (м. Львів, 15-16 листопада 2019 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 33-36.

2. Олійник Я.С. Огляд місця події при розслідуванні погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. *Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15-16 листопада 2019 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 212-215.

3. Олійник Я.С. Елементи криміналістичної характеристики погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. *Сучасні погляди на актуальні питання правових наук*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 22-23 листопада 2019 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 122-125.

4. Олійник Я.С. Розвиток відповідальності за погрозу або насильство щодо захисника чи представника особи. *Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 6-7 грудня 2019 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 139-142.